

Селецький А. В., канд. іст. наук, старший науковий співробітник, завідувач відділу наукової реферативної та аналітичної інформації у сфері освіти ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського

РОЗВИТОК ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ І НАВЧАННЯ В УКРАЇНІ (Ч. I)

У публікації розглянуто здобутки, проблеми та перспективи сучасного розвитку професійної освіти і навчання в Україні. На основі аналізу нормативно-правових документів, фахових публікацій провідних науковців цієї галузі освіти охарактеризовано концептуальні підходи, теоретичні, методологічні і методичні засади модернізації професійної підготовки кваліфікованих робітників.

Ключові слова: професійна освіта, професійне навчання, професійно-технічна освіта, професійна підготовка кваліфікованих робітників, професійне навчання на виробництві, професійно-технічні навчальні заклади.

Професійно-технічна освіта – складова системи освіти України. Вона є комплексом педагогічних та організаційно-управлінських заходів, спрямованих на забезпечення оволодіння громадянами знаннями, уміннями і навичками в обраній ними галузі професійної діяльності, розвиток компетентності та професіоналізму, виховання загальної і професійної культури, – декларує чинний Закон України «Про професійно-технічну освіту». Невід’ємною складовою професійно-технічної освіти, йдеться у цьому документі, є професійно-технічне навчання, яке передбачає формування у громадян професійних умінь і навичок, необхідних для виконання певної роботи чи групи робіт, і може здійснюватися у закладах, що готують кваліфікованих робітників, а також шляхом індивідуального чи курсового навчання на виробництві, або у сфері послуг [31]. Водночас професійна освіта і навчання виступають сьогодні найвагомішою складовою відтворення кваліфікованого трудового потенціалу держави, розбудови національної економіки.

Однак з приєднанням до безперечних переваг науково-технічного прогресу, який актуалізував розвиток виробничого і технологічного потенціалу, економіка України, з одного боку, відчула наслідки комплексу проблем і загроз, пов’язаних із перебігом загальноосвітніх тенденцій сучасного економічного розвитку, а з іншого, зіткнулася з низкою суто національних негараздів, притаманних економікам перехідного типу, до того

ж обтяженої руйнівними наслідками неприхованої агресії з боку сусідньої держави.

Серед зовнішніх чинників йдеться, насамперед, про зростання взаємозалежності економік окремих країн, регіонів; формування глобального ринку праці; посилення міграції капіталу, людських і виробничих ресурсів; стандартизацію законодавства в частині регулювання глобального ринку праці і пов'язаних із цим економічних, технологічних, освітніх процесів та інноваційних форм розвитку людського капіталу.

Вітчизняний ринок праці як важливий механізм розвитку економіки країни теж характеризується наявністю проблем, що потребують розв'язання. Серед них – скорочення валового внутрішнього продукту та капітальних інвестицій, зменшення обсягів виробництва продукції та надання послуг, що позначилося на скороченні вільних робочих місць, передбачених для працевлаштування осіб з професійною освітою, збільшення кількісно-якісної диспропорції між попитом на робочу силу та її пропозицією, зростання частки неефективних робочих місць, нестандартних форм зайнятості тощо.

Окрім того, і стан підготовки кваліфікованих робітників у професійних навчальних закладах ще не повністю відповідає сучасним соціально-економічним потребам суспільства. Причинами цього є законодавчо-нерегульована відповідно до сучасних умов нормативно-правова база, механізми фінансування, формування державного замовлення на підготовку кваліфікованих робітників, неефективний моніторинг ринку праці, система управління і мотивації роботодавців, спрямована на забезпечення умов для виробничої практики учнів, стажування й підвищення кваліфікації педагогічних працівників професійних навчальних закладів тощо.

Разом з тим динамічне техніко-технологічне оновлення вітчизняних підприємств, створення на них високопродуктивних робочих місць потребує забезпечення їх кваліфікованими робітничими кадрами, здатними працювати в технологічно змінених умовах, демонструючи ключові та професійні компетенції з урахуванням вимог і специфіки виробничих процесів. У цьому контексті зумовлюється необхідність проведення реформи існуючої професійно-технічної освіти, її перетворення у професійну освіту і навчання як ефективну систему підготовки затребуваних ринком праці майбутніх кваліфікованих робітників і молодших спеціалістів (майстрів, техніків), перепідготовки та підвищення їхньої кваліфікації. Існуюча система професійної підготовки майбутніх кваліфікованих робітників і молодших спеціалістів має бути реорганізована з урахуванням реальних і випереджувальних потреб економіки країни. У новій системі професійна освіта забезпечуватиме вихід на ринок праці випускників професійних навчальних закладів з високим рівнем професійної компетентності, а професійне навчання на виробництві – безперервний професійний розвиток кваліфікованих фахівців упродовж усієї трудової діяльності.

З огляду на викладене, головною метою запропонованої статті є аналітичний розгляд нормативних документів та наукових публікацій 2012–2016 рр., які висвітлюють теоретико-методологічні та методичні засади

розвитку професійно-технічної освіти в Україні в напрямку європейських стандартів професійної освіти і навчання.

Законодавство України про професійно-технічну освіту базується на Конституції України і складається з Закону України «Про освіту» [30], «Про професійно-технічну освіту» [31] та інших нормативно-правових актів.

Так, відповідно до Закону України «Про професійно-технічну освіту», прийнятого у 1998 році зі змінами та доповненнями, внесеними згідно із Законами України у 1999-2015 роках, головним завданням професійно-технічної освіти в нашій державі є забезпечення громадянам України, а також іноземцям та особам без громадянства, що перебувають в Україні на законних підставах, права на здобуття професійно-технічної освіти відповідно до їх покликань, інтересів і здібностей, перепідготовку та підвищення кваліфікації; задоволення потреб економіки країни у кваліфікованих і конкурентоспроможних на ринку праці робітниках; сприяння в реалізації державної політики зайнятості населення; забезпечення необхідних умов функціонування і розвитку установ професійно-технічної освіти та професійно-технічних навчальних закладів різних форм власності та підпорядкування [31].

Про необхідність модернізації системи професійної освіти і навчання, удосконалення механізмів професійного розвитку фахівців у всіх сферах життєдіяльності країни наголошується в ряді сучасних національних стратегій. Зокрема, важливими завданнями Стратегії державної кадрової політики на 2012–2020 рр. є розроблення: Концепції національної стандартної класифікації освіти на основі компетентнісного підходу; професійних стандартів для професійних галузей економіки; комплексу заходів щодо вдосконалення організації навчально-виробничої практики учнів, слухачів професійних навчальних закладів та ін. [32].

Про забезпечення якісної, конкурентоспроможної професійної освіти, відповідно до вимог інноваційного сталого розвитку суспільства, економіки, йдеться в Національній стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року. Зокрема, в ній наголошується, що для здійснення стабільного розвитку і нового якісного прориву в професійній освіті необхідно забезпечити:

- розроблення та впровадження державних стандартів професійно-технічної освіти з професій широких кваліфікацій; оновлення та запровадження оптимального переліку професій з підготовки кваліфікованих робітників (скорочення їх кількості на основі інтеграції);

- удосконалення системи підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації інженерно-педагогічних кадрів на базі вищих і профільних професійних навчальних закладів;

- оптимізацію мережі професійно-технічних навчальних закладів різних типів, професійних спрямувань та форм власності з урахуванням демографічних прогнозів, раціональної специфіки та потреб ринку праці, розширення їх автономії, створення навчально-виробничих комплексів;

- удосконалення механізму формування державного замовлення на підготовку робітничих кадрів відповідно до потреб економіки, регіональних

ринків праці, запитів суспільства [33].

Проблеми професійної освіти і навчання кваліфікованих робітників для потреб інноваційної економіки постійно знаходяться в полі зору вітчизняних фахівців цієї галузі освіти. Серед них особливу увагу привертають праці В. Аніщенка, М. Артюшиної, М. Вантрауба, Г. Єльнікової, Д. Закатнова, Ю. Кравця, В. Лозовецької, Л. Лук'янової, П. Лузана, В. Манька, А. Михайличенка, Н. Ничкало, В. Орлова, О. Отич, Л. Петренко, Л. Пуховської, В. Радкевич, Г. Романової, В. Савченка, І. Савченко, В. Свистун, А. Селецького, Л. Сушенцевої, В. Шевченка, О. Щербак, В. Юрженка, В. Ягупова та інших.

Особливе місце у науковому розробленні широкого кола питань професійної педагогіки в нашій країні належить Н. Ничкало, доктору педагогічних наук, професору, дійсному члену НАПН України, академіку-секретарю Відділення професійної освіти і освіти дорослих НАПН України. Науковий доробок вченого за 47 років плідної науково-педагогічної та науково-організаційної діяльності з проблем теорії, методології, методики, окремих етапів розвитку, обґрунтування напрямів модернізації та необхідності трансформації професійної освіти і навчання в Україні міститься у ґрунтовній низці монографій, навчально-методичних посібників, підручників, концепцій, програм, довідкових видань, бібліографічних покажчиків, статей, вміщених у вітчизняних і зарубіжних збірниках, матеріалах наукових конференцій та публікаціях у періодичних виданнях, у тому числі зарубіжних [28; 8]. Редаговані нею фахові наукові журнали, збірники наукових праць, періодичні, продовжувані і тематичні видання містять результати актуальних досліджень у галузі теоретичних та методичних засад розвитку професійно-технічної освіти в нашій державі, а створена нею потужна наукова школа гідно продовжує розвивати наукові ідеї свого наставника й вчителя.

Значний науковий інтерес становить доробок В. Радкевич, доктора педагогічних наук, професора, члена-кореспондента НАПН України, директора Інституту професійно-технічної освіти НАПН України. Наукова діяльність В. Радкевич спрямована на теоретичне обґрунтування концептуальних засад розвитку професійно-технічної освіти і навчання кваліфікованих робітників в ринкових умовах, а результати її досліджень є засадовими у розробці освітніх стандартів, рамок кваліфікацій, навчальних посібників, певних методик професійного навчання майбутніх кваліфікованих робітників, пошуку та обґрунтуванні шляхів і методів подальшої розбудови галузі.

Зокрема, у статті «Теоретичні та методичні засади розвитку професійної освіти і навчання: результати, проблеми, перспективи» [36] автором висвітлено результати наукових досліджень у сфері професійної освіти і навчання, отримані колективом наукових співробітників Інституту професійно-технічної освіти НАПН України впродовж 2013–2015 рр., охарактеризовано концептуальні засади проектування змісту професійної підготовки кваліфікованих фахівців, орієнтовані на вимоги ринку праці;

розкрито методологічні та методичні підходи до створення професійних і освітніх стандартів на компетентнісній основі; наголошено на значущості методики інтегрування робітничих професій в одну – технологічно складну «укрупнену» професію на базі дослідження взаємозв'язків між видами робіт у певному полі професійної діяльності; обґрунтовано необхідність формування у майбутніх кваліфікованих фахівців енергоефективної компетентності шляхом впровадження в процес професійного навчання розробленого в інституті навчального курсу «Основи енергоефективності»; зроблено висновок про те, що відкрите професійне навчання персоналу підприємств розширює можливості їхнього професійного розвитку як у своєму підприємстві, так і поза ним, оптимізує витрати і строки навчання, підвищує рівень їхньої конкурентоспроможності; охарактеризовано напрями діяльності професійних навчальних закладів з питань професійної орієнтації учнівської молоді на робітничі професії, вибору та реалізації професійної кар'єри; розкрито теоретичне значення концепції і педагогічної технології формування в учнівської молоді уявлень про професійний успіх, розвиток у них відповідних особистісних і професійно важливих якостей; наголошено на практичній значущості розроблених колективом науковців установи особистісно-розвивальних технологій, методики підготовки викладачів професійних навчальних закладів до їх використання в навчально-виховному процесі; проаналізовано методичні підходи до розробки електронних підручників, відкритого інформаційно-освітнього середовища як інтегрованого, динамічного, відкритого web-простору, функціонально спрямованого на формування електронної взаємодії між суб'єктами професійної освіти, забезпечення педагогічних, організаційних зв'язків й умов для здійснення централізованої електронної методичної підтримки навчально-виховного процесу в професійних навчальних закладах; зазначено, що децентралізація управління професійною освітою в ринкових умовах має ґрунтуватися на принципах: узгодження інтересів державних і місцевих органів управління; єдності регіональної та галузевої освітньої політики суспільства; пропорційності щодо фінансового забезпечення тощо; наголошено на необхідності використання в управлінській діяльності професійних навчальних закладів маркетингового підходу; наведено експериментальні результати діяльності маркетингової служби на базі Роменського ВПУ Сумської області: стабільний попит на освітні послуги, позитивна динаміка працевлаштування випускників, зростання надходжень від навчально-виробничої діяльності; розкрито значущість розробленого в Інституті програмного інформаційного ресурсу «ПРОФТЕХ» у здійсненні моніторингу діяльності органів управління професійною освітою на різних рівнях для прийняття ефективних управлінських рішень. Водночас акцентовано увагу на розвитку інформаційно-аналітичної компетентності педагогічних працівників професійних навчальних закладів; викладено пропозиції щодо реформування існуючої професійно-технічної освіти в систему професійної освіти і навчання для забезпечення професійної

підготовки кваліфікованих фахівців, затребуваних ринком праці, безперервного професійного розвитку персоналу підприємств.

У іншій програмній статті В. Радкевич «Проблеми професійного навчання кваліфікованих робітників для потреб інноваційної економіки» [34] обґрунтовано сучасні вимоги до кваліфікації та професійно важливих якостей кваліфікованих робітників, які працюють і навчаються в умовах інноваційно-активних підприємств. Автор розглядає особливості діяльності кваліфікованих робітників на підприємствах, які функціонують у системі «аутсорсінгу» й «коучингу», доместикації тощо. Враховуючи те, що професійна освіта і навчання є рушійною силою модернізації економіки, а інновації забезпечують зростання економіки дослідник наголошує на тому, що саме інноваційно-освітній чинник є основою для підвищення конкурентоспроможності працівників на ринку праці, отримання високих заробітків, входження робітників до середнього класу й еліти суспільства.

Підбиваючи підсумок свого дослідження, В. Радкевич у найбільш концентрованому вигляді формулює нові вимоги до кваліфікованих робітників: високий рівень кваліфікації й професіоналізму, що є важливим чинником соціальної захищеності та професійного розвитку особистості; володіння знаннями, навичками й уміннями, а також такими професійно важливими якостями, які в науковій літературі дістали назву ключових кваліфікацій; професійна мобільність, зумовлена зміною видів трудової зайнятості населення у зв'язку з масовим виникненням малих і середніх підприємств різних форм власності, а також розвитком індивідуальної підприємницької діяльності; вміння легко адаптуватися у мінливих життєвих ситуаціях, самостійно набувати необхідних знань.

У статті «Професійна освіта і навчання як інструмент конкурентоспроможності національної економіки» [35], автором якої є В. Радкевич, обґрунтовуються сучасні підходи до модернізації системи професійної підготовки кваліфікованих робітників для високотехнологічного виробництва; актуалізується значущість новітніх законодавчих та нормативно-правових документів для справи забезпечення ефективної взаємодії сфери освітніх послуг та ринку праці.

Проблемі покращення професійного навчання кваліфікованих робітників шляхом створення нової якості управління професійним розвитком персоналу інноваційно активних підприємств присвячує публікацію прогностичного характеру В. Радкевич [37].

У ній, зокрема, розглядаються особливості діяльності персоналу інноваційно активних підприємств. Причому автором здійснено акцент на те, що інноваційна праця за своїм змістом є інтелектуальною діяльністю персоналу підприємств, спрямованою на одержання інноваційного продукту. У цьому зв'язку з'ясовано, що інноваційна праця утверджує нову соціальну роль персоналу підприємств в інноваційній економіці та суспільстві. Схарактеризовано співвідношення попиту і пропозиції за професіями і кваліфікацією на ринку інноваційної праці; окреслено напрями мінімізації наслідків неузгодженості попиту і пропозицій на ринку інноваційної праці,

запропоновані Урядом України. У статті знайшли теоретичне обґрунтування професійно важливі якості інноваційних працівників: новаторство, превалювання моральних мотиваційних цінностей, значний ступінь свободи і незалежності, самоорганізація та самодостатність, спрямованість на втілення в практику своїх інноваційних ідей.

На основі результатів дослідження функцій працівників інноваційно активних підприємств дослідник наголошує на необхідності розвитку у кваліфікованих робітників знань технологічних процесів виготовлення продукції; уміння виконувати прийоми технологічного процесу; дотримання технологічних вимог до якісного виготовлення продукції; дотримання безпечних прийомів праці, здатностей до освоєння додаткових кваліфікацій з професії; високого рівня культури праці; умінь здійснювати контроль якості продукції, усувати дефекти, а також неполадки в обладнанні та пристроях.

На думку автора, важливе значення має розвиток у працівників інноваційно активних підприємств соціальних навичок: здатності до співробітництва, виявлення ініціативи, творчого підходу до професійної діяльності, терпимості до іншої культури, до праці інших, а також використання базових умінь: сприймання і передавання інформації, користування телекомунікаційними засобами зв'язку тощо.

Спираючись на ці вимоги автор розкриває особливості інноваційних систем управління професійним розвитком персоналу підприємств: інноваційний менеджмент, бізнес-планування інноваційних проектів, бюджетування інноваційних процесів, обґрунтовуючи при цьому принцип зворотного зв'язку у забезпеченні ефективного управління професійним розвитком персоналу інноваційно активних підприємств та наголошує на мотивації працівників до інноваційної праці як найважливішої функції сучасного менеджменту. Водночас у публікації висвітлено внутрішні чинники мотивації до інноваційної праці: участь персоналу в інноваційних виробничих процесах, високий рівень їхньої відповідальності, можливість самореалізації, задоволення від результатів виконаної роботи, взаємоповага, взаєморозуміння, продуктивна комунікація між працівниками усіх рівнів, визначення професійних здобутків діяльності працівників керівництвом, самоповага, лідерство, особистий авторитет, а також свобода вибору роботодавця, економічна незалежність, самостійність у виборі форм і методів професійного розвитку [37].

Різні аспекти пошуку шляхів підвищення якості професійної підготовки персоналу в умовах виробництва широко представлені у науковій літературі.

Розмірковуючи з мотивів цієї важливої методологічної проблеми галузі, В. Аніщенко стверджує, що ефективність і життєздатність підприємства визначаються рівнем його продуктивності [5]. Причому високий рівень продуктивності забезпечує необхідну питому вагу присутності підприємства на ринку, відносно високий рівень прибутків, стабільність зайнятості, а продуктивність підприємства, на його думку, зокрема, залежить від продуктивності праці окремих робітників. Остання

забезпечується за рахунок досягнення запланованого рівня кваліфікації та професійної компетентності. Причому рівні кваліфікації за інноваційними підходами повинні визначатися не тарифно-кваліфікаційною сіткою, а рівнями Рамок кваліфікацій. Зміст кваліфікаційних рівнів формується сукупністю вимог, отриманих у результаті структурування та функціонального аналізу професійної діяльності, а досягнення запланованого професійного рівня забезпечується якістю професійної підготовки.

Спираючись на таку логічну побудову, автор доходить висновку, що найкращим чином зміст кваліфікації і стандартних вимог до професійної компетентності може бути сформованим безпосередньо на підприємстві, оскільки застосування гнучких інноваційних технологій професійної підготовки у навчальних підрозділах підприємств є основою для досягнення високого рівня кваліфікації і професійної компетентності робітника.

Таким чином, стверджує науковець, можливе припущення, що високий рівень якості професійної підготовки робітника, у кінцевому рахунку сприяє економічній сталості підприємства. Водночас такий підхід сприятиме досягненню необхідного рівня соціальної забезпеченості робітника, що характеризується показниками достойної праці.

Модернізації професійного навчання персоналу в ринкових умовах присвячено наукову розвідку Г. Єльнікової [20]. Розглядаючи модернізацію професійного навчання крізь призму пошуку нових шляхів управління розвитком професійної підготовки виробничого персоналу підприємств, автор зазначає, що для забезпечення підприємств кваліфікованими робітничими кадрами доцільно модернізувати професійне навчання, розвиваючи інтегровану систему, яка має базуватися на ефективному співробітництві осіб, що навчаються, закладів професійно-технічної освіти та роботодавців.

У контексті визначеної проблеми В. Савченко [39] акцентує увагу на тому, що в умовах нестабільної ринкової економіки з усією очевидністю особливого значення набувають організаційно-економічні аспекти навчання працівників на виробництві. Адже швидке старіння знань, умінь і навичок спонукає підприємства постійно підвищувати фаховий рівень своїх працівників, а це є одним із найважливіших факторів забезпечення його конкурентоспроможності на ринку, оновлення й зростання обсягів виробництва. Проте в Україні, зауважує автор, економічні кризи 1990–1999 та 2008–2009 рр. негативно позначилися на кількісних і якісних показниках професійного навчання й підвищення кваліфікації робітників на виробництві.

Спираючись на переконливі результати свого дослідження, автор з'ясовує, за яких умов доцільно здійснювати професійне навчання робітників у формі курсового та індивідуального навчання, розкриває особливості розроблення навчальних планів і програм підприємствами на основі типових навчальних планів і програм для підготовки робітників за відповідними професіями з використанням, зокрема, модульної системи навчання.

У публікації визначено складові процесу управління професійним навчанням робітників на підприємстві, порядок розроблення річних та

місячних планів, обґрунтовано суть підвищення кваліфікації робітників із акцентуацією на відмінності цієї форми навчання від підготовки працівників безпосередньо на виробництві та авторським баченням переваг підвищення кваліфікації над первинною підготовкою кваліфікованих робітників.

На сторінках статті читач знайде перелік форм підвищення кваліфікації: виробничо-технічні курси, стажування, курси цільового призначення та курси суміжних професій, школи передових прийомів і методів праці, курси бригадирів, гуртки й групи якості, інші форми підвищення кваліфікації, що визначаються підприємством.

Крім цього В. Савченком запропоновано розроблену ним систему показників, які характеризують ефективність підвищення кваліфікації робітників на виробництві та сформульовано пропозиції щодо розроблення й запровадження дієвого організаційно-економічного механізму стимулювання працівників до вдосконалення своїх знань, умінь і навичок [39].

Ще одну свою наукову розвідку В. Савченко присвячує розгляду проблеми визначення потреби у професійному навчанні персоналу відповідно до вимог стратегії розвитку підприємства, витрат на навчання працівників та складання кошторису витрат на зазначені цілі, а також особливостям розроблення робочих навчальних планів і програм на підприємстві [38].

Розглядаючи інші аспекти підвищення ефективності роботи інноваційних підприємств, які обумовлюються розвитком професійного навчання на виробництві, А. Михайличенко аналізує вплив завчасної підготовки кваліфікованих робітників на покращення економічних показників підприємства, обґрунтовуючи при цьому пряму залежність комплексної модернізації виробництва від узгодженої підготовки виробничого персоналу [26].

У багатьох випадках, наполягає автор, консервативність та значна інерційність системи підготовки й перепідготовки кадрів призводить до деякого запізнення удосконалення трудових ресурсів, що, своєю чергою, посилює та ускладнює соціально-економічні проблеми в суспільстві. Передусім, йдеться про негативні наслідки гальмування перенавчання кваліфікованих робітників при переході виробництва до нової, більш досконалої фази науково-технічного прогресу. Запізнення переходу до чергової хвилі науково-технічного прогресу внаслідок браку спеціально навченого виробничого персоналу об'єктивно призводить до втрати економічних показників підприємством, однозначного програшу у конкурентному змаганні підприємств, власників в межах галузі, значному вивільненні робітників, задіяних у випуску застарілої продукції та збільшенні безробіття.

Спираючись на дані післявоєнного економічного розвитку провідних країн світу та беручи до уваги характер негараздів вітчизняної промисловості у частині завчасності перепідготовки кадрів, А. Михайличенко робить висновок про те, що своєчасна підготовка кваліфікованих робітників до

випуску нової продукції є невід'ємною складовою технологічної підготовки підприємства в умовах фази його інноваційного розвитку.

Обґрунтуванню цієї тези присвячено ще одну публікацію А. Михайличенка [27]. Логіка розробленої автором циклограми здійснення комплексної підготовки підприємства, зорієнтованого на випуск інноваційного продукту, доводить, що кваліфікаційна підготовка виробництва, яка включає створення нової якості трудових ресурсів, разом з технологічною та науково-дослідною підготовкою виробництва виступає невід'ємною умовою для випуску нової чи модернізованої продукції.

Однією з ефективних педагогічних технологій, здатних вирішувати питання модернізації професійної підготовки кваліфікованих робітників, В. Аніщенко [2] вважає відкрите професійне навчання на модульній основі. Зазначений автор як знаний фахівець проблем професійного навчання на виробництві та експерт Міжнародної організації праці у публікації «Відкрите професійне навчання: організаційно-педагогічні аспекти» розглядає правові основи, організаційні та педагогічні складові технології відкритого професійного навчання на модульній основі. В Україні здійснюються дослідження з використання технології відкритого навчання у сфері професійної підготовки, зазначає автор. У результаті пов'язаних із цим наукових експериментів визначилася чітка картина якісно нових можливостей для технічної підготовки виробничого персоналу підприємств.

Відкрите професійне навчання – це синтез денного, вечірнього, очно-заочного та дистанційного навчання, в основу якого покладено модульну методологію Міжнародної організації праці.

Розробка модульної навчальної програми, за В. Аніщенко, базується на детальних дослідженнях структурних частин професії або виду роботи з метою визначення потрібних знань, навичок і професійної компетентності. Навчальна програма комплектується спеціально розробленими навчальними і методичними матеріалами. Широко застосовуються матеріали на електронних і лазерних носіях. Організаційно-педагогічними формами відкритого професійного навчання є спеціальні ресурсні центри.

У результаті експериментальної діяльності визначено, що однією з ключових характеристик відкритого професійного навчання є високий ступінь самостійності учня, що стає центром навчального процесу. Сам навчальний процес змінюється, порівняно з традиційним. Змінюється також роль педагога у цьому процесі.

На основі попередніх досліджень розроблено Концепцію відкритого професійного навчання та «Положення про відкрите професійне навчання».

Автором з'ясовано, що застосування технології відкритого професійного навчання забезпечує високу якість професійної підготовки, розширює поле надання освітніх послуг, полегшує доступ до навчання.

Обґрунтовуючи провідну ідею своєї наступної науково-практичної розвідки «Відкрите професійне навчання – засіб модернізації підготовки й розвитку виробничого персоналу» [1] В. Аніщенко доводить переваги цієї

форми дистанційного навчання для потреб професійно-технічної галузі, умотивовуючи свою гіпотезу наступними аргументами.

Рівень підготовки виробничого персоналу набуває дедалі більшого значення для сучасного підприємства. Для його підвищення необхідно застосовувати гнучкі та ефективні методики й технології професійного навчання. Пріоритетними стають індивідуалізовані підходи, спрямовані на досягнення високого кінцевого результату професійного навчання. Роботодавець потребує дієвого професіоналізму робітника. Водночас він зацікавлений і в тому, щоб навчання та підвищення кваліфікації персоналу відбувалося без відриву від виробництва, розмірковує автор і обґрунтовує свій висновок: найкраще цьому сприяють можливості відкритого професійного навчання на модульній основі, оскільки відкрите професійне навчання забезпечує високу якість підготовки і надає можливість людині навчатися у зручному місці та у зручний для неї час.

Разом з тим відкрите професійне навчання на модульній основі належить до інноваційних технологій підготовки робітників. Модульність у відкритому професійному навчанні ґрунтується на структуруванні діяльності та її функціональному аналізі. Ці складові є основою формування змісту професійного навчання та забезпечують відповідність змісту навчання професійним стандартам.

Відкрите професійне навчання на модульній основі має свою специфіку – формування професійних навичок відбувається на навчальній базі, що може бути віддаленою від головного навчального закладу. Основним дидактичним матеріалом у відкритому професійному навчанні є пакет модульної навчальної документації, що складається з навчальних елементів. До інструментарію відкритого професійного навчання входить також специфічна програма та індивідуальні графіки тренінгів, консультацій і тестування. Ці складові забезпечують високу гнучкість й індивідуалізацію навчального процесу. Тренінги у відкритому професійному навчанні здійснюються на спеціальній ресурсній базі під керівництвом інструктора, а ресурсна база забезпечує також консультування у відкритому професійному навчанні не тільки on-line, а й віч-на-віч, безпосередньо на ресурсній базі. Для дорослої людини обрання рішення про початок навчання пов'язане з фінансовими, часовими та іншими особистісними проблемами. Гнучкість відкритого професійного навчання й гарантованість високого результату усувають значну частину цих проблем. Нарешті, людиноцентричний принцип і висока якість відкритого професійного навчання забезпечують його привабливість як для працівника, так і для роботодавця [1].

В. Аніщенко зупиняється на аналізі переваг відкритого професійного навчання на модульній основі для реалізації завдань концепції безперервного навчання впродовж життя дорослого населення як одного з дієвих інструментів подолання наслідків кризових явищ в економіці та суспільстві та розглядає загальні питання, можливості й переваги цього різновиду дистанційного навчання [3; 4]. Здобута професійна компетенція, наголошує дослідник, визначає також належний рівень конкурентоспроможності, що в

сучасних соціально-економічних умовах підвищує рівень соціальної та професійної мобільності.

Модульна основа відкритого професійного навчання, за висновками автора, забезпечує гнучкість та індивідуальність навчального процесу, що базується на компетентнісному підході. Завдяки індивідуалізації навчання, врахуванню набутих раніше професійних та життєвих навичок слухачів значно підвищується їхня мотивація до здобуття освіти.

Крім цього, на думку В. Аніщенка, індивідуальний підхід у навчальному процесі забезпечує можливість самостійно визначати швидкість засвоєння програми, обирати комфортніший темп навчання, а чіткий зворотний зв'язок та високі вимоги до рівня знань і професійних навичок під час тестування супроводжуватимуться можливістю його повторного закріплення. До того ж ці та інші принципи відкритого професійного навчання є здоров'язберігаючими факторами у професійній підготовці, що є важливим для людей взагалі та професійного навчання дорослих, зокрема.

Підбиваючи підсумок, науковець зазначає, що індивідуальний підхід, самостійність, постійний зворотний зв'язок та спрямованість на позитивний результат визначають гарантоване досягнення запланованого рівня якості навчання дорослої людини, тому відкрите професійне навчання на модульній основі пропонується як інструмент, що такі підходи забезпечує.

Список використаних джерел

1. **Аніщенко, В.** Відкрите професійне навчання – засіб модернізації підготовки й розвитку виробничого персоналу / В. Аніщенко // Модернізація професійної освіти і навчання: проблеми, пошуки і перспективи : зб. наук. пр. / Ін-т проф.-техн. освіти НАПН України ; [редкол.: В. О. Радкевич (голова) та ін.]. – Київ, 2014. – Вип. 4. – С. 53–62.

2. **Аніщенко, В.** Відкрите професійне навчання: організаційно-педагогічні аспекти / В. Аніщенко // Наук. вісн. Ін-ту проф.-техн. освіти НАПН України. Професійна педагогіка : зб. наук. пр. / Ін-т проф.-техн. освіти НАПН України ; [редкол.: В. О. Радкевич (голова) та ін.]. – Київ, 2014. – Вип. 8. – С. 53–57/

3. **Аніщенко, В.** Відкрите професійне навчання робітників підприємств / В. Аніщенко // Професійне навчання на виробництві : зб. наук. пр. / Ін-т проф.-техн. освіти НАПН України ; [редкол.: В. О. Радкевич (голова) та ін.]. – Київ, 2013. – Вип. 5. – С. 44–49.

4. **Аніщенко, В.** Професійне навчання дорослих – один зі шляхів розвитку людського капіталу / В. Аніщенко // Наук. вісн. Ін-ту проф.-техн. освіти НАПН України. Професійна педагогіка : зб. наук. пр. / Ін-т проф.-техн. освіти НАПН України ; [редкол.: В. О. Радкевич (голова) та ін.]. – Київ, 2015. – Вип. 10. – С. 5–10.

5. **Аніщенко, В.** Якість професійної підготовки виробничого персоналу – основа ефективності виробництва / В. Аніщенко // Наук. вісн. Ін-ту проф.-техн. освіти НАПН України. Професійна педагогіка : зб. наук. пр.

/ Ін-т проф.-техн. освіти НАПН України ; [редкол.: В. О. Радкевич (голова) та ін.]. – Київ, 2013. – Вип. 5. – С. 33–39.

6. **Аніщенко, О.** Інформаційно-комунікаційні технології – невід’ємна складова інновацій в освіті дорослих / О. Аніщенко // Модернізація професійної освіти і навчання: проблеми, пошуки і перспективи : зб. наук. пр. / Ін-т проф.-техн. освіти НАПН України ; [редкол.: В. О. Радкевич (голова) та ін.]. – Київ, 2012. – Вип. 2. – С. 63–69.

7. **Артюшина, М.** Використання технології розвитку критичного мислення у викладанні іноземних мов у професійно-технічних навчальних закладах / М. Артюшина // Модернізація професійної освіти і навчання: проблеми, пошуки і перспективи : зб. наук. пр. / Ін-т проф.-техн. освіти НАПН України ; [редкол.: В. О. Радкевич (голова) та ін.]. – Київ, 2015. – Вип. 6. – С. 2–34.

8. **Бібліографічний покажчик праць науковців Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України (2008–2013 рр.)** / [упоряд., бібліогр. ред. Л. Н. Штома ; наук. ред.: І. А. Зязюн, Н. Г. Ничкало, О. М. Отич]. – Чернівці : Зелена Буковина, 2013. – 435 с.

9. **Величко, Н.** Інформаційно-аналітична діяльність заступника директора з навчально-виробничої роботи професійно-технічного навчального закладу / Н. Величко // Наук. вісн. Ін-ту проф.-техн. освіти НАПН України. Професійна педагогіка : зб. наук. пр. / Ін-т проф.-техн. освіти НАПН України ; [редкол.: В. О. Радкевич (голова) та ін.]. – Київ, 2013. – Вип. 5. – С. 59–64.

10. **Величко, Н.** Модернізація методичної діяльності інформаційно-аналітичних секторів навчально-методичних центрів професійно-технічної освіти / Н. Величко // Модернізація професійної освіти і навчання: проблеми, пошуки і перспективи: зб. наук. пр. / Ін-т проф.-техн. освіти НАПН України ; [редкол.: В. О. Радкевич (голова) та ін.]. – Київ, 2012. – Вип. 2. – С. 131–138.

11. **Волкова, Т.** Упровадження інформаційної системи управління ПТО / Т. Волкова // Наук. вісн. Ін-ту проф.-техн. освіти НАПН України. Професійна педагогіка : зб. наук. пр. / Ін-т проф.-техн. освіти НАПН України ; [редкол.: В. О. Радкевич (голова) та ін.]. – Київ, 2013. – Вип. 4. – С. 42–45.

12. **Гириловська, І.** Інформаційна культура діяльності керівників професійно-технічних навчальних закладів / І. Гириловська // Модернізація професійної освіти і навчання: проблеми, пошуки і перспективи: зб. наук. пр. / Ін-т проф.-техн. освіти НАПН України ; [редкол.: В. О. Радкевич (голова) та ін.]. – Київ, 2013. – Вип. 3. – С. 104–114.

13. **Гуменний, О.** Підвищення рівня інформаційної культури керівників професійно-технічних навчальних закладів в інформаційному просторі професійно-технічної освіти / О. Гуменний // Модернізація професійної освіти і навчання: проблеми, пошуки і перспективи: зб. наук. пр. / Ін-т проф.-техн. освіти НАПН України ; [редкол.: В. О. Радкевич (голова) та ін.]. – Київ, 2013. – Вип. 3. – С. 115–128.

14. **Гуралюк, А.** Концепція контент-бібліотеки електронних підручників для системи професійно-технічної освіти України / А. Гуралюк // Наук. вісн. Ін-ту проф.-техн. освіти НАПН України. Професійна педагогіка : зб. наук. пр. / Ін-т проф.-техн. освіти НАПН України ; [редкол.: В. О. Радкевич (голова) та ін.]. – Київ, 2012. – Вип. 3. – С. 66–72.

15. **Гуралюк, А.** Особливості використання web-підручника у професійно-технічній освіті / А. Гуралюк // Модернізація професійної освіти і навчання: проблеми, пошуки і перспективи: зб. наук. пр. / Ін-т проф.-техн. освіти НАПН України ; [редкол.: В. О. Радкевич (голова) та ін.]. – Київ, 2014. – Вип. 4. – С. 182–191.

16. **Гуралюк, А.** Особливості web-підручника для професійно-технічної освіти / А. Гуралюк // Наук. вісн. Ін-ту проф.-техн. освіти НАПН України. Професійна педагогіка : зб. наук. пр. / Ін-т проф.-техн. освіти НАПН України ; [редкол.: В. О. Радкевич (голова) та ін.]. – Київ, 2015. – Вип. 9. – С. 65–71.

17. **Гуралюк, А.** Сучасний підхід до розробки анкети для роботодавців з метою оцінювання якості професійно-технічної освіти / А. Гуралюк // Наук. вісн. Ін-ту проф.-техн. освіти НАПН України. Професійна педагогіка : зб. наук. пр. / Ін-т проф.-техн. освіти НАПН України ; [редкол.: В. О. Радкевич (голова) та ін.]. – Київ, 2013. – Вип. 4. – С. 155–159.

18. **Гуралюк, А.** Феномен електронного підручника / А. Гуралюк // Наук. вісн. Ін-ту проф.-техн. освіти НАПН України. Професійна педагогіка : зб. наук. пр. / Ін-т проф.-техн. освіти НАПН України ; [редкол.: В. О. Радкевич (голова) та ін.]. – Київ, 2013. – Вип. 6. – С. 57–63.

19. **Діденко, О.** Особливості розробки та впровадження електронних підручників у систему професійно-технічної освіти / О. Діденко // Наук. вісн. Ін-ту проф.-техн. освіти НАПН України. Професійна педагогіка : зб. наук. пр. / Ін-т проф.-техн. освіти НАПН України ; [редкол.: В. О. Радкевич (голова) та ін.]. – Київ, 2014. – Вип. 7. – С. 46–52.

20. **Єльнікова, Г.** Модернізація професійного навчання персоналу в ринкових умовах / Г. Єльнікова // Модернізація професійної освіти і навчання: проблеми, пошуки і перспективи: зб. наук. пр. / Ін-т проф.-техн. освіти НАПН України ; [редкол.: В. О. Радкевич (голова) та ін.]. – Київ, 2012. – Вип. 2. – С. 16–24.

21. **Карташова, Л.** Інформаційно-освітнє середовище системи професійно-технічної освіти: проблеми та перспективи / Л. Карташова // Наук. вісн. Ін-ту проф.-техн. освіти НАПН України. Професійна педагогіка : зб. наук. пр. / Ін-т проф.-техн. освіти НАПН України ; [редкол.: В. О. Радкевич (голова) та ін.]. – Київ, 2015. – Вип. 9. – С. 72–77.

22. **Лузан, П.** Реалізація компетентнісного підходу в професійній освіті / П. Лузан // Наук. вісн. Ін-ту проф.-техн. освіти НАПН України. Професійна педагогіка : зб. наук. пр. / Ін-т проф.-техн. освіти НАПН України ; [редкол.: В. О. Радкевич (голова) та ін.]. – Київ, 2013. – Вип. 4. – С. 5–11.

23. **Манько, В.** Оцінювання якості підготовки майбутніх кваліфікованих робітників / В. Манько // Наук. вісн. Ін-ту проф.-техн. освіти

НАПН України. Професійна педагогіка : зб. наук. пр. / Ін-т проф.-техн. освіти НАПН України ; [редкол.: В. О. Радкевич (голова) та ін.]. – Київ, 2013. – Вип. 5. – С. 25–32.

24. **Майборода, Л.** Використання інформаційно-комунікативних технологій у навчально-виробничому процесі професійно-технічних навчальних закладів / Л. Майборода // Модернізація професійної освіти і навчання: проблеми, пошуки і перспективи: зб. наук. пр. / Ін-т проф.-техн. освіти НАПН України ; [редкол.: В. О. Радкевич (голова) та ін.]. – Київ, 2013. – Вип. 3. – С. 129–137.

25. **Майборода, Л.** Розвиток інформаційно-аналітичної компетентності педагогів професійного навчання професійно-технічних навчальних закладів засобами інформаційно-комунікаційних технологій / Л. Майборода // Модернізація професійної освіти і навчання: проблеми, пошуки і перспективи: зб. наук. пр. / Ін-т проф.-техн. освіти НАПН України ; [редкол.: В. О. Радкевич (голова) та ін.]. – Київ, 2014. – Вип. 5. – С. 176–187.

26. **Михайличенко, А.** Вплив своєчасної підготовки кваліфікованих робітників на економічний розвиток підприємства / А. Михайличенко // Наук. вісн. Ін-ту проф.-техн. освіти НАПН України. Професійна педагогіка : зб. наук. пр. / Ін-т проф.-техн. освіти НАПН України ; [редкол.: В. О. Радкевич (голова) та ін.]. – Київ, 2013. – Вип. 4. – С. 31–34.

27. **Михайличенко, А.** Участь кваліфікованих робітників у технології розвитку виробництва / А. Михайличенко // Наук. вісн. Ін-ту проф.-техн. освіти НАПН України. Професійна педагогіка : зб. наук. пр. / Ін-т проф.-техн. освіти НАПН України ; [редкол.: В. О. Радкевич (голова) та ін.]. – Київ, 2012. – Вип. 3. – С. 54–58.

28. **Нелля Григорівна Ничкало – академік НАПН України :** біобібліогр. покажч. / НАПН України, Ін-т пед. освіти і освіти дорослих, ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського ; [упоряд.: Штома Л.Н., Пономаренко Л. О. ; наук. ред. Рогова П. І.] – 2-ге вид., доп. – Київ, 2011. – 212 с. – (Серія «Академіки НАПН України» ; вип. 15). – До 20-річчя НАПН України.

29. **Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року** [Електронний ресурс] : указ Президента України від 25 черв. 2013 р. № 344/2013 // Законодавство України / Верхов. Рада України. – Текст. дані. – Київ, 2013. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/344/2013> (дата звернення: 10.10.16). – Назва з екрана.

30. **Про освіту** [Електронний ресурс] : Закон України від 23 трав. 1991 р. № 1060-ХІІ : [станом на 26.01.2016 р.] // Законодавство України / Верхов. Рада України. – Текст. дані. – Київ, 2016. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/ru/1060-12> (дата звернення: 10.10.16). – Назва з екрана.

31. **Про професійно-технічну освіту** [Електронний ресурс] : Закон України 10 лют. 1998 р. № 103/98-ВР : [станом на 1.01.2016 р.] // Законодавство України / Верхов. Рада України. – Текст. дані. – Київ, 2016.

– Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/103/98-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 10.10.16). – Назва з екрана.

32. **Про Стратегію державної кадрової політики на 2012–2020 роки** [Електронний ресурс] : указ Президента України від 1 лют. 2012 р. № 45/2012 // Законодавство України / Верхов. Рада України. – Текст. дані. – Київ, 2012. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/45/2012> (дата звернення: 10.10.16). – Назва з екрана.

33. **Радкевич, В.** Науково-методичне забезпечення якості професійної освіти і навчання / В. Радкевич // Модернізація професійної освіти і навчання: проблеми, пошуки і перспективи: зб. наук. пр. / Ін-т проф.-техн. освіти НАПН України ; [редкол.: В. О. Радкевич (голова) та ін.]. – Київ, 2015. – Вип. 6. – С. 5–20.

34. **Радкевич, В.** Проблеми професійного навчання кваліфікованих робітників для потреб інноваційної економіки / В. Радкевич // Наук. вісн. Ін-ту проф.-техн. освіти НАПН України. Професійна педагогіка : зб. наук. пр. / Ін-т проф.-техн. освіти НАПН України ; [редкол.: В. О. Радкевич (голова) та ін.]. – Київ, 2012. – Вип. 3. – С. 5–10.

35. **Радкевич, В.** Професійна освіта і навчання як інструмент конкурентоспроможності національної економіки / В. Радкевич // Професійне навчання на виробництві : зб. наук. пр. / Ін-т проф.-техн. освіти НАПН України ; [редкол.: В. О. Радкевич (голова) та ін.]. – Київ, 2013. – Вип. 5. – С. 3–10.

36. **Радкевич, В.** Теоретичні та методичні засади розвитку професійної освіти і навчання: результати, проблеми, перспективи / В. Радкевич // Наук. вісн. Ін-ту проф.-техн. освіти НАПН України. Професійна педагогіка : зб. наук. пр. / Ін-т проф.-техн. освіти НАПН України ; [редкол.: В. О. Радкевич (голова) та ін.]. – Київ, 2016. – Вип. 11. – С. 5–22.

37. **Радкевич, В.** Управління професійним розвитком персоналу інноваційно активних підприємств / В. Радкевич // Наук. вісн. Ін-ту проф.-техн. освіти НАПН України. Професійна педагогіка : зб. наук. пр. / Ін-т проф.-техн. освіти НАПН України ; [редкол.: В. О. Радкевич (голова) та ін.]. – Київ, 2015. – Вип. 9. – С. 5–11.

38. **Савченко, В.** Організація професійного навчання персоналу на виробництві / В. Савченко // Професійне навчання на виробництві : зб. наук. пр. / Ін-т проф.-техн. освіти НАПН України ; [редкол.: В. О. Радкевич (голова) та ін.]. – Київ, 2013. – Вип. 5. – С. 17–28.

39. **Савченко, В.** Професійна підготовка і підвищення кваліфікації робітників на виробництві / В. Савченко // Наук. вісн. Ін-ту проф.-техн. освіти НАПН України. Професійна педагогіка : зб. наук. пр. / Ін-т проф.-техн. освіти НАПН України ; [редкол.: В. О. Радкевич (голова) та ін.]. – Київ, 2014. – Вип. 7. – С. 39–45.

40. **Савченко, І.** Розвиток інформаційно-аналітичної компетентності педагогічних працівників ПТНЗ: дефінітивна характеристика основних понять дослідження / І. Савченко // Модернізація професійної освіти і навчання: проблеми, пошуки і перспективи: зб. наук. пр. / Ін-т проф.-техн.

освіти НАПН України ; [редкол.: В. О. Радкевич (голова) та ін.]. – Київ, 2013. – Вип. 3. – С. 138–151.

41. **Савченко, І.** Упровадження інформаційно-комунікаційних технологій у навчально-виховний процес професійно-технічного навчального закладу / І. Савченко // Модернізація професійної освіти і навчання: проблеми, пошуки і перспективи: зб. наук. пр. / Ін-т проф.-техн. освіти НАПН України ; [редкол.: В. О. Радкевич (голова) та ін.]. – Київ, 2015. – Вип. 6. – С. 192–204.

42. **Слатвінська, О.** Використання інтерактивного навчання у професійній підготовці учнів професійно-технічних навчальних закладів / О. Слатвінська, Л. Романенко // Модернізація професійної освіти і навчання: проблеми, пошуки і перспективи: зб. наук. пр. / Ін-т проф.-техн. освіти НАПН України ; [редкол.: В. О. Радкевич (голова) та ін.]. – Київ, 2012. – Вип. 2. – С. 81–91.

43. **Смирнова, І.** Методичні основи розробки електронних освітніх ресурсів як контенту інформаційно-освітнього середовища / І. Смирнова // Наук. вісн. Ін-ту проф.-техн. освіти НАПН України. Професійна педагогіка : зб. наук. пр. / Ін-т проф.-техн. освіти НАПН України ; [редкол.: В. О. Радкевич (голова) та ін.]. – Київ, 2015. – Вип. 10. – С. 78–83.

44. **Тюрікова, О.** Інноваційні технології післядипломної освіти педагога в умовах ринкових економічних відносин / О. Тюрікова, О. Бігун // Модернізація професійної освіти і навчання: проблеми, пошуки і перспективи: зб. наук. пр. / Ін-т проф.-техн. освіти НАПН України ; [редкол.: В. О. Радкевич (голова) та ін.]. – Київ, 2012. – Вип. 2. – С. 91–98.

45. **Швець, В.** Підвищення ефективності створення електронних підручників та тестування у платформі MOODLE на основі LaTeX / В. Швець // Модернізація професійної освіти і навчання: проблеми, пошуки і перспективи: зб. наук. пр. / Ін-т проф.-техн. освіти НАПН України ; [редкол.: В. О. Радкевич (голова) та ін.]. – Київ, 2012. – Вип. 2. – С. 173–181.

46. **Шевченко, В.** Електронний підручник нового покоління в інформаційній організаційно-педагогічній системі професійно-технічної освіти / В. Шевченко // Наук. вісн. Ін-ту проф.-техн. освіти НАПН України. Професійна педагогіка : зб. наук. пр. / Ін-т проф.-техн. освіти НАПН України ; [редкол.: В. О. Радкевич (голова) та ін.]. – Київ, 2013. – Вип. 6. – С. 64–72.

47. **Юрженко, В.** Особливості ергономіки екранного поля електронних підручників для системи ПТО / В. Юрженко // Наук. вісн. Ін-ту проф.-техн. освіти НАПН України. Професійна педагогіка : зб. наук. пр. / Ін-т проф.-техн. освіти НАПН України ; [редкол.: В. О. Радкевич (голова) та ін.]. – Київ, 2012. – Вип. 3. – С. 71–74.

48. **Юрженко, В.** Формування еонтенту електронних підручників для системи професійно-технічної освіти / В. Юрженко // Наук. вісн. Ін-ту проф.-техн. освіти НАПН України. Професійна педагогіка : зб. наук. пр. / Ін-т проф.-техн. освіти НАПН України ; [редкол.: В. О. Радкевич (голова) та ін.]. – Київ, 2014. – Вип. 7. – С. 58–64.

49. **Ягупов, В.** Ключові компетентності: поняття, сутність, зміст, класифікація та вимоги до випускників професійно-технічної освіти / В. Ягупов // Наук. вісн. Ін-ту проф.-техн. освіти НАПН України. Професійна педагогіка : зб. наук. пр. / Ін-т проф.-техн. освіти НАПН України ; [редкол.: В. О. Радкевич (голова) та ін.]. – Київ, 2013. – Вип. 4. – С. 12–18.

50. **Ягупов, В.** Провідні методологічні характеристики основних видів компетентності майбутніх фахівців, що формуються в системі професійно-технічної освіти / В. Ягупов // Модернізація професійної освіти і навчання: проблеми, пошуки і перспективи: зб. наук. пр. / [редкол.: В. О. Радкевич (голова) та ін.]. – Київ, 2012. – Вип. 2. – С. 48–62.